

Кміть В. М.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Бучма І. І.

*студентка
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Kmit V. M.

*PhD in Economics,
Associate Professor of Finance, Money Circulation and Credit
Lviv National Ivan Franko University*

Buchma I. I.

*Master Student of Specialty "Fiscal Administration and Customs Affairs"
Lviv National Ivan Franko University*

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВА ЯК РЕГУЛЯТОРА ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ У ДЕРЖАВІ

DIRECTIONS TO IMPROVE THE EFFICIENCY OF THE CORPORATE PROFIT TAX AS A REGULATOR OF ECONOMIC PROCESSES IN THE COUNTRY

Анотація. Стаття присвячена пошуку напрямів ефективності податку на прибуток підприємства (ППП) як регулятора економічних процесів у державі. ППП є найважливішим джерелом фінансування загальнодержавних потреб, і водночас він суттєво впливає на розвиток бізнесу. Головні регуляторні механізми ППП в Україні мають суттєві конструктивні недоліки, які не дають змоги досягти позитивного економічного ефекту. Як альтернатива чинній системі прямого прибуткового оподаткування пропонується заміна нинішнього ППП податком на розподілений прибуток з нижнім порогом у вигляді податку на майно. Висвітлено переваги та недоліки оподаткування розподіленого прибутку, а також можливі наслідки переходу від класичної моделі оподаткування прибутку до комбінованого корпоративного податку.

Ключові слова: податок на прибуток підприємств (ППП), платник податків, податок на розподілений прибуток, податок на майно, корпоративне оподаткування, фіскальні органи, база оподаткування.

Вступ та постановка проблеми. Українська система оподаткування потерпає насамперед від дискреції (можливості «вирішувати питання» на власний розсуд) виконавців з боку держави, а також є структурно викривленою, тобто з надмірним прямим оподаткуванням (особливо у частині заробітних плат та доходів суб'єктів малого бізнесу, з яких сплачується податок на доходи фізичних осіб (далі – ПДФО) та єдиний соціальний внесок (далі – ЄСВ)) та майже відсутнім оподаткуванням майна. І перше, і друге положення не відповідають національній специфіці, зокрема, тому, що разом з інституційними особливостями України призводять до особливо великих зловживань та викривлень. Податок на прибуток підприємств (далі – ППП) відіграє ключову роль в обох недоліках, оскільки він є не тільки прямим, але й дискреційним за самою природою своєї бази оподаткування.

ППП є найважливішим джерелом фінансування загальнодержавних потреб, водночас він суттєво впливає на розвитку бізнесу. Наявність непродуктивних витрат часу як у процесі розрахунку податку, так і під час його адміністрування, надання великої кількості безпідставних та необгрунтованих податкових пільг, які стали продуктом лобістського впливу, необхідність підвищення фіскальної ефективності податку – все це спричиняє часті зміни в системі оподаткування ППП, зокрема в частині модифікації правил нарахування, сплати та адміністрування податку, які повинні стати одним із етапів радикального реформування вітчизняної системи оподаткування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним та практичним аспектам проблематики оподаткування прибутку підприємств присвячені наукові праці багатьох вітчизняних учених. Серед них слід назвати таких науковців, як В.Л. Андрущенко, З.С. Варналій, В.П. Вишневський, В.М. Геєць, В.І. Дубровський, Ю.Б. Іванов, А.І. Крисоватий, І.О. Лютий, І.А. Майбуров, І.А. Маринич, А.М. Поддєрьогін, В.М. Федосов, В.В. Черкашин, С.І. Юрій, Ф.О. Ярошенко. Однак, попри різні оцінки та пропозиції вчених, актуальним залишається дослідження теоретичних та методичних засад оподаткування прибутку підприємств, визначення впливу ППП на стан і розвиток бізнесу України, обгрунтування пропозицій щодо удосконалення нормативно-правової бази, механізму функціонування податку на прибуток, підвищення його регулюючої і стимулюючої ролі.

Метою роботи є пошук можливих напрямів підвищення ефективності ППП як регулятора економічних процесів у державі та пропозиція заміни чинного ППП податком на розподілений прибуток з оцінкою можливих наслідків реформування системи прямого оподаткування шляхом поступової трансформації ППП.

Результати дослідження. ППП – це прямий загальнодержавний податок, порядок обчислення і справляння якого регламентується Розділом 3 Податкового кодексу України (далі – ПКУ) [1], а платниками податку є суб'єкти господарської діяльності – юридичні особи (резиденти та нерезиденти).

зиденти). Базова (основна) ставка ППП становить 18%, а об'єктом оподаткування є прибуток, отриманий платником ППП на території України та за її межами, який визначають шляхом коригування (збільшення або зменшення) фінансового результату до оподаткування, визначеного у фінансовій звітності згідно з НП(С)БО [2] чи МСФЗ [3], на різниці, які виникають відповідно до ПКУ.

Базою оподаткування ППП є об'єкт оподаткування у грошовому виразі, тобто фінансовий результат до оподаткування – скоригований прибуток або збиток. Від оподаткування на постійній основі звільняється прибуток підприємств і організацій, які засновані громадськими організаціями інвалідів, а також перебувають у повній їх власності (чисельність інвалідів, які працюють на таких підприємствах за основним місцем роботи, має становити не менше 50% середньооблікової чисельності штатних працівників, а Фонд оплати праці таких інвалідів – не менше 25% від загальних витрат на оплату праці).

Водночас повністю позбутися оподаткування доходів підприємств було б недоцільно, оскільки в умовах України перекардати весь тягар оподаткування на фізичних осіб є несправедливим та неефективним з огляду на екстремальне майнове розшарування (у 2013 році 18 мільярдів належало майно загальною вартістю у 28% ВВП країни порівняно з 12% у США) та мізерну частку середнього класу [4, с. 53].

Окрім того, скорочення прямого оподаткування, особливо навантаження на заробітну плату, вимагає бодай часткових компенсаторів, а за відміни корпоративного податку єдине джерело, що залишається, – це непрямі податки на споживання, які вже і без того є досить високими порівняно з інституційною спроможністю держави, а тому давно стали предметом широкомасштабних зловживань.

Треба зазначити, що, зважаючи на вище викладені аргументи, Міністерство фінансів України запропонувало замінити нинішній ППП податком на розподілений прибуток із нижнім порогом у вигляді податку на майно (можливо, не тільки нерухоме). Це, на думку урядовців, має привести до перетворення його на своєрідний «спрощений податок» з мінімальною дискрецією, але загалом більшими надходженнями, які мають частково компенсувати відміну ЄСВ. Як варіант, можна вводити податок на майно як окремий вид податку на розподілений прибуток. Обидва альтернативні варіанти, на нашу думку, є цікавими з економічної точки зору і мають як переваги, так і недоліки.

Відмова від класичної для більшості країн ЄС моделі оподаткування прибутку, що передбачає використання як об'єкта оподаткування бухгалтерського прибутку з подальшими операціями з ним (відповідні коригування, податкові різниці, вилучення), лежить у площині як загальновідомих недоліків наявної системи, так і в особливостях поточної ситуації в Україні [4, с. 27].

Система корпоративного оподаткування в ЄС, на жаль, є застарілою та неефективною. Основними недоліками класичної системи оподаткування прибутку є такі [5, с. 157]:

- обтяжливості для платників податку через, наприклад, правила тонкої капіталізації (механізм контролю співвідношення заборгованості і оплаченого капіталу, наслідком якого є вирахування витрат на сплату відсотків задля упередження податкового планування та який передбачає складний розрахунок і накопичення невикористаних відсотків) або необхідності ведення окремого обліку податкової амортизації (здебільшого йдеться про окремі вимоги податкового законодавства до нарахування прискореної амортизації (*accelerated depreciation*), що значно відрізняються від НП(С)БО;

- відсутності загальних корпоративних правил оподаткування та ефективної взаємодії національних податкових систем країн-членів, що призводить до збільшення податкового тягара, зростання адміністративного навантаження і високих витрат на дотримання вимог податкового законодавства для бізнесу;

- широкі можливості для компаній, що дають змогу використовувати складні схеми податкового планування задля уникнення податків;

- відмінності у корпоративному оподаткуванні, які спричиняють спотворення на внутрішньому ринку ЄС, особливо щодо інвестиційних рішень і конкуренції.

Треба зазначити, що офіційні структури ЄС декларують наміри щодо виправлення наявних недоліків та модернізації системи корпоративного оподаткування, зокрема [5, с. 187]:

- спроба реанімації зупиненого з 2011 року процесу створення загальної консолідованої бази корпоративного податку (*Common Consolidated Corporate Tax Base*, або так звана *CCCTB*) та єдиних правил розрахунку та сплати прибутку з метою оподаткування;

- запровадження Плану дій зі справедливого та ефективного корпоративного оподаткування в ЄС;

- приєднання до Плану ОЕСР/G20 щодо протидії зменшенню податкової бази та переміщенню прибутку (*Base Erosion and Profit Shifting*).

Але, на жаль, зазначені процеси не надають остаточної конфігурації системи корпоративного оподаткування в країнах ЄС та залишаються предметом подальших дискусій.

Окремої оцінки через необхідність переходу до оподаткування розподіленого прибутку потребує поточна ситуація в Україні, зокрема в частині [6]:

- наявних негативних для бізнес-середовища та ринку практик викривлень у правозастосуванні норм законодавства з боку владних інституцій, зокрема ситуації, коли роз'яснення або дії (бездіяльність) фіскальних органів прямо не відповідають нормам податкового законодавства; наприклад, заборона на перенесення збитків компаній 2010 року у податкову звітність або практика примусового отримання авансових платежів з ППП;

- низький рівень боротьби з корупцією у податковій сфері;

- відсутності впевненості платників податків у збереженні за правилами бухгалтерського обліку податкової бази, оскільки фіскальні органи без достатніх підстав оскаржують такий розрахунок (каральна модель податкового контролю);

- вкрай важка макроекономічна ситуація падіння національного ВВП, що склало 7% за III квартал 2015 року порівняно з III кварталом 2014 року, скорочення капітальних інвестицій щорічно понад 10% у 2012–2014 роках, знос основних засобів склав майже 80%;

- несприятливий рівень податкового навантаження; згідно з рейтингом Світового банку *“Doing Business”* Україна має загальну податкову ставку 52,2% від прибутку, тоді як у країнах ОЕСР та ЄС цей показник сягає 41,2% та 34,8% відповідно.

Нагадаємо, що ще влітку Президент України заявляв, що в рейтингу *“Doing Business – 2018”* Україна посідає 70 місце, а Прем'єр-міністр наполягав на тому, що урядові ініціативи з дерегуляції вже у 2017 році дадуть змогу Україні увійти у перші 40 місць рейтингу. Міністерство економіки теж очікувало, що завдяки проведенню у 2016 році реформ у 2017 році Україні вдасться піднятися на 15–20 сходинок у рейтингу. Однак Україна піднялася лише на чотири позиції у щорічному рейтингу *“Doing Business”* і тепер ми 76-ті серед 190 країн. Мину-

лого року у цьому рейтингу Україна мала 80 місце. Через те, що Світовий банк вчергове дещо змінив методологію розрахунків індексу, за рік позиція України покращилася лише на одну позицію, а саме з 81 до 80 місця. У 2016 році Україна була на 83 місці серед 189 країн [7].

Отже, поточну негативну ситуацію якоюсь мірою поглиблено пролонгацією практики стягнення авансових внесків з ППП, що призвело до зростання податкового тягаря для платників податків та є одним із чинників, що стримує процес відновлення економічного зростання в Україні (табл. 1).

Таблиця 1

Показники адміністрування ППП в Україні
(млн. грн.)

Період	Номінальний ВВП (у фактичних цінах)	Доходи Зведеного бюджету за рахунок ППП	Питома вага ППП у ВВП
на 1 липня 2017 року	449 575	24 503	5,45%
2016 рік	1 454 931	40 202	2,76%
2015 рік	1 566 728	54 994	3,51%

Джерело: складено на основі джерела [8]

Зазначене вище вказує на нагальну необхідність проведення в Україні всеосяжної реформи з ППП. У разі запровадження в Україні моделі оподаткування саме розподіленого прибутку головною позитивною рисою буде відсутність більшості вищезазначених недоліків, а головне, держава надасть вагомий поштовх для розвитку бізнесу та відновлення економіки шляхом відстрочення сплати ППП до моменту його розподілу.

З огляду на досвід Естонії, яка є першою серед країн-членів ЄС, де запроваджено оподаткування розподіленого прибутку, слід сказати, що Україна отримає такі переваги:

- перехід на одну з найбільш конкурентоздатних моделей оподаткування у світі;
- істотний вплив на зростання інвестицій в економіку;
- поліпшення структури інвестицій, що є фактором подолання негативного тренду скорочення капітальних інвестицій та зносу основних засобів;
- позитивний вплив на продуктивність робочої сили, що стимулюватиме зростання ВВП;
- бухгалтерський ефект у вигляді відображення реального прибутку підприємств, сприяючий їх кредитоспроможності.

Проте треба зазначити, що оподаткування розподіленого прибутку у вигляді нарахованих дивідендів, що виплачуються на користь фізичних осіб, неплатників ППП, нерезидентів, має не тільки переваги, але й недоліки, зокрема:

- модель дає змогу штучно обмежувати розподілення прибутку та, як наслідок, уникати оподаткування;
- наслідками запровадження буде зниження доходів бюджету порівняно із ситуацією, за якої б система оподаткування не змінювалась.

За таких умов необхідним та виправданим кроком може стати встановлення окремих обмежувачів задля запобігання ухиленню від оподаткування, а саме переліку прирівняних до розподілу прибутку платежів та сум, що включають:

- правила «тонкої капіталізації», тобто перевищення порогу обмеження щодо сум процентів за борговими зобов'язаннями від нерезидента – пов'язаної особи (наприклад, перевищення максимального розміру ставки НБУ за зовнішніми запозиченнями);

- оподаткування сум перевищення цін, визначених за правилами трансфертного ціноутворення над договірною ціною по операціях з пов'язаними особами з нерезидентами, що розташовані в низькоподаткових юрисдикціях/податкових гаванях [4, с. 545].

Зазначене рішення дасть змогу використати всі переваги системи оподаткування розподіленого прибутку та мінімізувати її наявні недоліки задля досягнення максимального економічного ефекту. У будь-якому разі застосування оподаткування лише розподіленого прибутку та закритого переліку податкових різниць (платежів та сум, які прирівняні до розподілу прибутку) є менш обтяжливим для платників податків та несе значно менші корупційні ризики порівняно з наявною системою оподаткування прибутку, що передбачає перевірку фіскальними органами всієї документації платників податків з бухгалтерського обліку та фінансової/податкової звітності.

Перевагами оподаткування майна як часткового заміника ППП в частині надходжень від корпоративного податку загалом є такі [6].

1) *Передбачуваність зобов'язань* і, відповідно, надходжень. Це, з одного боку, дуже важливо для інвесторів; з іншого – спрощує планування бюджету та знімає будь-яку потребу у доведенні планів із надходжень (навіть індикативних) до фіскальних органів.

2) *Неможливість шахрайств та ухилення від сплати*. На відміну від прибутку, який може бути перекладеним на фіктивну фірму – «одноденку», у разі податку на майно заставою виступає сам об'єкт оподаткування. Єдиний ризик полягає в тому, що його фактична ціна в разі продажу на аукціоні може виявитися меншою за номінальну, а сам продаж – забрати певний час.

3) *Створення стимулу для більш ефективного використання майна*. Це є особливо актуальним для України з огляду на велику кількість об'єктів, що не отримали ефективного власника у процесі непрозорої (здебільшого інсайдерської) приватизації, з одного боку; та великий потенціал підприємництва, що не може реалізуватися, окрім іншого, через обмеженість доступу до ресурсів, зокрема приміщень та інших основних фондів, з іншого боку. Активізація ринків таких ресурсів може сама по собі дати поштовх економічному зростанню.

4) *Привидищення структурної перебудови економіки* через створення сприятливих умов для новостворених та швидкозростаючих підприємств («газелей»), зокрема інноваційних, стартапів, особливо в інтелектуально-ємному бізнесі з перекладенням податкового тягаря на «старі» підприємства та галузі. Актуальність цього для України важко переоцінити з огляду на необхідність розкриття конкурентних переваг країни саме у сфері «економіки знань». Але, на відміну від поширених пропозицій щодо вибіркової підтримки певних підприємств та галузей за допомогою корупційно-вразливих інструментів промислової (точніше, галузевої) політики на кшталт «техно-парків», пропонований підхід є універсальним для всіх суб'єктів підприємництва, а також не включає елементів дискреційності.

5) *Створення сприятливіших умов для розвитку фондодової ринку*. Дотепер серед факторів, що пригнічували капіталізацію підприємств, одним з головних залишається мотив уникнення ППП. За пропонованої моделі з нижнім порогом розподіл прибутків в межах мінімального порогу не створює жодних додаткових податкових зобов'язань (іншими словами, ефективна ставка податку дорівнює нулю), отже, підприємства, що встигли накопичити достатньо майна, отримують стимул шукати фінансування на фондовому ринку.

Серед ймовірних недоліків відзначають такі [6].

1) *Можливе пригнічення інвестицій*. Це насправді є скоріше непорозумінням в умовах України.

По-перше, інвестор розраховує отримувати прибуток на вкладений капітал та має враховувати необхідність сплачувати з цього прибутку податок у тому чи іншому вигляді. Отже, якщо запропонований податок на майно не перевищує наявного ППП, то єдиний викривлюючий ефект полягає у дестимулюванні вкладень саме в оподатковані види майна порівняно з іншими видами вкладень. До нього додається плата за ризик, адже в разі неотримання прибутку податок на майно доведеться сплачувати все одно. Таким чином, наявність податку на майно стимулює інвестора більше вкладати у розробку продуктів, людський капітал, розбудову бізнесу, придбання патентів тощо порівняно з основними фондами. Але для пострадянської економіки, яка досі потерпає від протилежного виду викривлень, коли акцент робився (і часто дотепер робиться) саме на капітальних вкладеннях, а не на їх ефективності, це є радше позитивом. Якщо ж оподаткуванню підлягають тільки земля та інша нерухомість, то стимулюється інтенсивне використання наявної забудови.

По-друге, очікуваний від інвестицій прибуток треба порівнювати із середньою дисконтною ставкою, яка залежить від багатьох факторів, насамперед ризику. З цієї точки зору пригнічення інвестицій справді має місце, коли ставка податку на майно є одного порядку з дисконтною. Наприклад, розрахунок показує, що запровадження 1% податку у країні, де вкладення з прибутковістю у 5% річних вважаються вигідними, справді здатне відштовхнути інвесторів. Але в Україні дисконтна ставка перевищує 10%, тому ця ситуація буде зберігатися ще протягом досить довгого часу.

За таких умов запропоноване рішення, яке звільняє від оподаткування доходи, що спрямовуються на інвестування (нагадаємо, оподаткуванню підлягає тільки розподілений прибуток), за рахунок фактичного перенесення податку на майбутні періоди, є вигідним для інвестора за будь-якого терміну використання об'єктів інвестування (рис. 1). Для збільшення інвестиційної привабливості пропонується запровадити пільговий період у 2–3 роки для новостворених фондів або будівель і споруд.

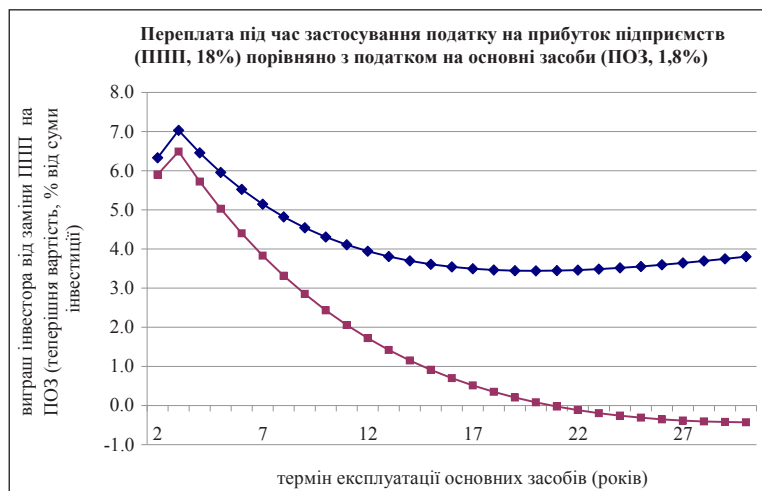

Рис. 1. Порівняння вигідності реінвестування за наявного «класичного» податку на прибуток підприємств та за умови введення податку на розподілений прибуток у комбінації з податком на основні засоби [6]

Під час оподаткування землі та нерухомості переваги стануть ще більше відчутними, оскільки оподатковується тільки частина вартості майна, придбаного в результаті інвестицій. Справді проблемним моментом залишається подвійне оподаткування для тих, хто інвестує (або інвестував) гроші, з яких вже сплачено податок на прибуток, або в Україні до запровадження реформи, або в інших країнах. Саме тут є перевага у варіанті, коли податок на майно є тільки нижнім порогом для податку на розподілений прибуток. Окрім того, він є заміною чинного ПП, який ці інвестори мали передбачати у своїх розрахунках. Тому (і це підтверджують обрахунки, виконані на прикладах наявних підприємств) його запровадження не погіршить ситуацію і для таких інвесторів порівняно з наявним режимом оподаткування. До того ж можливі незручності компенсатимуться передбачуваністю податкових зобов'язань та рівністю умов для усіх гравців.

2) *Несправедливість у підвищеному оподаткуванні капіталомістких галузей* навіть за відсутності прибутків, натомість полегшення для прибуткових підприємств без великого майна. На нашу думку, це є, навпаки, виправленням поточної несправедливості по відношенню до працевістких галузей, що нині мають сплачувати величезні видатки на ЄСВ; а також наданням можливості для зростання новим підприємствам та галузям за рахунок старих. Це повністю відповідає стратегічній меті реформи. При цьому треба зважати на те, що збиткові (за бухгалтерським обліком) капіталомісткі підприємства зазвичай генерують неабиякі доходи (*cashflow*), які, однак, значною мірою відносяться до амортизації основних фондів, тобто легально виводяться з-під оподаткування і йдуть на відтворення цих фондів (часто неефективних, погано керованих і, зрештою, колись приватизованих на пільгових умовах або у непрозорий спосіб). Велика частка цих видатків виводиться з підприємств, якщо власники мають короткий часовий горизонт або усвідомлюють безперспективність даного підприємства. Водночас з підприємств, які не потребують великих обсягів майна, суттєво прибутковими є хіба що інноваційні або наділені привілеями (формальними чи неформальними). В економічній науці добре відомо, що прибуток виникає тільки там, де є певні бар'єри для входу на ринки або доступу до ресурсів. Зокрема, майно забезпечує прибуток завдяки тому, що права власності обмежують доступ до нього інших осіб. У тих видах діяльності, які не потребують капітальних вкладень, подібні бар'єри відсутні, отже, дохід зрештою зводиться до середньої зарплати (гарним прикладом є базарна торгівля). За таких умов прибуток отримують або винятково талановиті підприємці, або інноватори іншого роду, або ті, хто володіє власним «людським капіталом» у вигляді знань, або, на жаль, ті, хто в змозі забезпечити собі виключні умови завдяки корупційним зв'язкам. Усі ці випадки, окрім останнього, є саме тими, де суспільство зацікавлене у принаймні частковому вивільненні від оподаткування заради прискорення зростання економіки, що, окрім іншого, забезпечить підвищені бюджетні надходження в майбутньому. А останній випадок становлять саме ті, хто і сьогодні не сплачує ПП завдяки тим самим зв'язкам, більше того, використовує їх заради того, аби винищити конкурентів, зокрема за допомогою ПП.

3) *Майно має обкладатися однаково* незалежно від того, кому воно належить, інакше утворюються умови для ухилення від податку.

Це, з одного боку, накладає обмеження на розмір надходжень, особливо від податку на нерухоме майно, адже домогосподарства повинні будуть сплачувати його за теми ж правилами; з іншого боку, потребує ретельного контролю за приналежністю усього майна, що входить до бази оподаткування (див. нижче), а це може потребувати громіздкої системи обліку. Для того щоб податок на майно залишався насправді корпоративним податком, він має стягуватися насамперед з майна підприємств. Це виконується автоматично, якщо йдеться про оподаткування активів, відмінних від нерухомого майна (див. нижче дискусію щодо бази оподаткування). Але нерухоме майно може належати так само і фізичним особам, а також використовуватися як місце проживання. Якщо застосовувати різні ставки залежно від того, чи є нерухомість «жилою» або «комерційною», то виникає багато непорозумінь та створюється простір для дискреції. Наприклад, квартиру можуть використовувати під офіс (а для приватного підприємця – самозайнятої особи вона взагалі може бути місцем здійснення діяльності), а у приміщенні, скажімо, готелю чи СТО можуть бути виділені кімнати під проживання власників.

Інший підхід, який пропонується для обговорення, полягає у зарахуванні податку на нерухоме майно до зобов'язань із ПДФО. Оскільки обсяг податків на доходи, який сплачують домогосподарства, у кілька разів перевищує надходження від ППП (тим більше, від податку на розподілений прибуток), то за такого зарахування більшість домогосподарств не відчує податку на свою нерухомість. Виняток становитимуть або ті, хто не декларує достатніх доходів, але при цьому живе у відносно розкішних умовах (тут податок відіграватиме позитивну роль «детінізації» та часткового відновлення податкової справедливості); або ті, хто у дорогих квартирах опинився випадково, наприклад в результаті приватизації житла, розподіленого за радянських часів, чи просто збіднілі люди (насамперед, пенсіонери). Для останніх категорій можна передбачити принаймні на певний період включення податку на майно до складу витрат, на які поширюється житлова субсидія, із застосуванням відповідних механізмів контролю майнового стану. При цьому теж виникає низка проблем. По-перше, надання такої компенсації є неабияким викликом з точки зору організації адміністрування, проsvіти власників житла, своєчасного надання відповідних субсидій тощо. По-друге, сьогодні співвласниками житла є зазвичай не ті, хто в ньому реально проживають, а ті, хто проживав на момент приватизації. Власниками збудованого чи придбаного з тих часів житла є просто ті особи, від імені яких здійснювався платіж. Отже, з появою майнового стимулу у багатьох домогосподарств виникне потреба швидко переоформити документи на право власності, аби включити туди інших членів сім'ї. При цьому треба ще розробити певні правила, аби не дискримінувати непрацездатних (зокрема, дітей). Ну, і, нарешті, такий механізм є логічним та органічним, якщо і підприємства отримують можливість зараховувати податок на майно під час сплати податку на розподілений прибуток. Але це теж проблемний момент.

4) Якщо доходи від підприємництва не оподатковуються ПДФО (це є нормальною практикою через неприпустимість подвійного оподаткування), то *розподіл прибутків в межах мінімального порогу може використовуватися з метою мінімізації податкових зобов'язань*. А саме замість того, щоб виплачувати співробітникам заробітну плату (з якої має бути сплачений ПДФО), власник підприємства може вирішити розподілити прибуток в межах мінімального порогу, а також сплатити з нього

частину зарплати «у конвертах». Або, наприклад, продати «чорний нал» іншим. Такий механізм дасть певну перевагу власникам великих активів та здатний зменшити надходження від ПДФО.

Вирішення цієї проблеми лежить, ймовірно, у площині заохочення працівників до отримання легальної зарплати, що є окремою проблемою, якій варто присвятити інше дослідження. Але нині важко вказати достатні стимули або запобіжники, які б змусили власників відмовитися від застосування такої схеми. З іншого боку, відмова від зарахування призводить до у певному сенсі подвійного оподаткування: спочатку – презумптивного (оподаткування джерела доходів), а потім – результату (розподіленого прибутку), щоправда, досить віддаленого. Це поглиблює викривлення інвестиційних стимулів, про які йшлося вище, адже можливість зарахування, за задумом, надається інвестору, що купує або буде об'єкт оподаткування, саме заради пом'якшення тих втрат, яких він зазнає, сплачуючи податок [8].

Висновки. В усіх країнах світу є власна розроблена система регулювання прибутку підприємств, що формується історично та перебуває під впливом внутрішньодержавних і міжнародних економічних чинників, тому вдосконалення практики розрахунку та справляння ППП в Україні повинні враховувати не тільки особливості вітчизняної економіки, але й світовий досвід.

Запропонована альтернативна система потенціалів ППП є спрямованою на отримання комплексного ефекту від його застосування шляхом використання цілеспрямованих заходів впливу та стратегічного планування результатів впливу. Порівнюючи вітчизняний підхід і міжнародний досвід щодо визначення бази оподаткування ППП, слід зауважити, що Україна застосовує поширені у світовій практиці методики впливу на бізнес, оскільки оподаткування прибутку підприємств – основний важіль впливу держави на діяльність економічних суб'єктів і регулювання соціально-економічних процесів.

Чинна модель ППП в Україні є досить стандартною як щодо ставки, так і щодо податкової бази. ППП навряд чи має якісь особливо шкідливі економічні наслідки, втім, його частка у величині податкових надходжень бюджету є досить обмеженою. Ключові проблеми щодо доходів від ППП – це великі, можливо, незаконно сформовані збитки попередніх періодів та недостатня спроможність фіскальних органів забезпечити нагляд (контроль) за правильністю нарахування та своєчасністю справляння ППП. Ці проблеми самі по собі не вказують на необхідність різкої зміни системи, і їх, ймовірно, можливо вирішити через поступові податкові реформи, зокрема в частині ППП, та модернізацію фіскальних органів.

Основний недолік чинної системи нарахування, справляння та адміністрування ППП – це адміністративне та фінансове навантаження на бізнес через часті та безпідставні податкові перевірки, які нерідко зупиняють роботу в головному офісі компанії та призводять до нарахування невинуватених податкових зобов'язань, які важко оскаржити через недосконалу судову систему. Ця проблема виникла не через внутрішні недоліки ППП, а насамперед через недостатню інституційну спроможність, корупцію та застарілий підхід до механізму стягування податків фіскальними органами.

Загалом можна стверджувати, що для України за поточних умов доцільним є перехід від класичного ППП до комбінованого корпоративного податку, що складається з податку на розподілений прибуток та податку на майно (землю з «проксі» для нерухомості) підприємств. Останній мав би розраховуватися на підставі нормативної розрахун-

кової вартості, обчисленої на підставі реальних обсягів продажу. Нині розробляється технічний механізм переходу до такого оподаткування майна через удосконалення наявного оподаткування землі за нормативно-грошовою вартістю.

Отже, особливість ППП порівняно з іншими прямими чи непрямими податками полягає насамперед у його безпосередньому відношенні до об'єкта оподаткування та особи платника податку. З метою регулювання економічних процесів цей факт має особливо велике значення, оскільки його врахування дає змогу спрямовувати вплив держави на відповідні сфери діяльності, інституційні утворення та розвиток бізнесу. Головні регуляторні механізми ППП в Україні мають суттєві конструктивні недоліки, які не дають змогу досягти позитивного еко-

номічного ефекту. Саме тому є необхідність подальшого реформування системи прямого оподаткування шляхом поступової трансформації ППП як найпотужнішого інструмента державного регулювання економічних процесів. Водночас зазначаємо, що удосконалення системи нарахування, справляння та адміністрування ППП, як і модернізація фіскальних органів, мають здійснюватися на основі попередніх прогностичних розрахунків, ретельного науково-теоретичного обґрунтування пропонуєваних змін та експериментальної апробації. Актуальним залишається системний підхід у наукових дослідженнях не лише до окремого податку, але й до усієї системи оподаткування загалом з урахуванням динамічних змін економічних умов у країні та досвіду інших держав.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку (НП(С)БО) : Наказ Мінфіну України від 7 лютого 2013 року № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
3. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) (версія перекладу українською мовою – 2016 рік) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.minfin.gov.ua/news/view/mizhnarodni-standarty-finansovoi-zvitnosti-versiia-pereklada-ukrainskoiu-movoiu---rik?category=bjudzhet&subcategory=buhgalterskij-oblik>.
4. Бюджетна система : [підруч.] / за ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. – К. : Центр учбов. літератури ; Тернопіль : Екон. думка, 2012. – 871 с.
5. Маринич І.А. Стратегія збільшення доходів підприємства / І.А. Маринич, В.С. Нікітіна // Збірник науково-технічних праць. – 2010. – Вип. 20.2. – 312 с.
6. Дубровський В.І. Реформа оподаткування доходів підприємств (корпоративного податку) як ключова частина ліберальної податкової реформи в Україні / В.І. Дубровський, В.В. Черкашин. – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://iset-ua.org/ru/doslidzhennya/item/46-reforma-opodatkuvannj-pributku-liberal>.
7. Doing Business 2018: Україна піднялася на 4 сходинки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bbc.com/ukrainian/news-41817098>.
8. Податок на прибуток: платники, ставки, різниці // Головбух [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.golovbukh.ua/article/5952-qqq-16-m11-16-11-2016-podatok-na-pributok-platniki-stavki-rznits>.

Анотація. Стаття посвячена пошуку направлений ефективності налога на прибыль предприятия (НПП) как регулятора экономических процессов в государстве. НПП является самым важным источником финансирования общегосударственных нужд, и одновременно он существенно влияет на развитие бизнеса. Главные регуляторные механизмы НПП в Украине имеют существенные конструктивные недостатки, которые не позволяют достичь положительного экономического эффекта. Как альтернатива действующей системе прямого подоходного налогообложения предлагается замена действующего НПП налогом на распределенную прибыль с нижним порогом в виде налога на имущество. Освещены преимущества и недостатки налогообложения распределенной прибыли, а также возможные последствия перехода от классической модели налогообложения прибыли к комбинированному корпоративному налогу.

Ключевые слова: налог на прибыль предприятий (НПП), налогоплательщик, налог на распределенную прибыль, налог на имущество, корпоративное налогообложение, фискальные органы, база налогообложения.

Summary. The article is devoted to search the directions to improve the efficiency of corporate profit tax (CPT) as a regulator of economic processes in the country. The CPT is the most important source of financing for nationwide needs, and at the same time it has a significant impact on business development. The main regulatory mechanisms of corporate taxation in Ukraine have significant structural defects, which do not allow it to achieve a positive economic effect. As an alternative to the current system of direct income taxation, it is proposed to replace the current CPT with the tax on distributed profits with a lower threshold in the form of property tax. It was highlighted the advantages and disadvantages of taxation of distributed profit, as well as the possible consequences of the transition from the classic model of corporate profit tax to the combined corporate tax.

Key words: corporate profit tax (CPT), taxpayer, tax on distributed profit, property tax, corporate taxation, fiscal authorities, taxation.